

บทที่ 2

แนวคิด ความเป็นมา ทฤษฎี และหลักทั่วไปเกี่ยวกับการประกันวินาศภัย ที่เกี่ยวข้องกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัยของ ผู้ประกอบการซึ่งได้รับผลกระทบจากการชุมนุม

การศึกษาเรื่องปัญหาการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัยของผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการชุมนุม ซึ่งในบทที่ 2 นี้จะทำการศึกษา ความเป็นมา ทฤษฎี และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกันวินาศภัย ผู้เขียนขอเสนอความเป็นมา ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัยของผู้ประกอบการ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการชุมนุม ดังต่อไปนี้

หลักประกันวินาศภัย (Principle of the Insurance)⁴ คือ การที่คนจำนวนมากได้ตกลงกันที่จะร่วมกันชดใช้ หรือแบ่งเบาความเสียหายที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มอาจได้รับโดยตั้งเป็นเงินกองทุนขึ้นเพื่อรวบรวมเงินทุนหรือที่เรียกว่า เบี้ยประกันภัยจากสมาชิกทุกคนเข้าสู่กองทุน และกองทุนจะทำหน้าที่จ่ายเงินแก่สมาชิกผู้ประสบความเสียหาย การประกันภัยมิได้หมายความว่าป้องกันการมิให้เกิดภัยขึ้น แต่หมายถึง การให้คำมั่นสัญญาว่าถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นจากภัยแล้ว ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะไม่ต้องรับภัยพิบัตินั้นไว้คนเดียว สมาชิกในกลุ่มคนอื่นๆ ก็จะช่วยเหลือให้ผู้ประสบภัยพิบัตินั้นได้กลับคืนมีสภาพเหมือนเดิม เหมือนเมื่อก่อนเกิดภัยขึ้น

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำสัญญา

หลักเสรีภาพในการทำสัญญาเกิดจากความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในศตวรรษที่ 18 เน้นเสรีภาพของมนุษย์โดย Adam Smith ได้เขียนไว้ในผลงานของเขาชื่อ The Wealth of Nations ว่า “บุคคลทุกคนควรที่จะมีอิสระในการจัดการผลประโยชน์ของตนเองด้วยวิธีทางของตนเอง (Every man should be free to pursue his own in the own interest in his own way) จึงเป็นหน้าที่ของกฎหมายที่จะต้องให้ความเป็นผลต่อเจตนาของคู่สัญญา และมีการจำกัดเสรีภาพในการ

⁴ สิทธิโชค ศรีเจริญ ก (2540). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการประกันภัย.

ทำสัญญาที่น้อยที่สุดแต่เท่าที่จะเป็นได้” ประกอบกับปรัชญาทางสังคมที่เน้นปัจเจกชน เน้นสิทธิส่วนบุคคลที่รัฐต้องยอมรับรองให้บุคคลแต่ละคนถือว่าบุคคลทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำสัญญาขึ้นผูกมัดตนเองได้โดยการเน้นหลักเสรีภาพดังกล่าว Sir Heney Maine⁵ จึงได้ยืนยันพัฒนาการของสังคมในคอนั้นพัฒนามาจากสถานะมาสู่สัญญาเพราะตั้งแต่สมัยโรมันมานั้นเราเน้นที่สถานะของบุคคลว่าต้องเป็นบิดาของครอบครัวเท่านั้นที่มีความสามารถในการทำสัญญาแต่ในศตวรรษที่ 18 เราไม่เน้นที่สถานะของบุคคลแต่เน้นที่ปัจเจกชนของแต่ละบุคคลว่ามีเสรีภาพและเสรีภาพส่วนใหญ่นี้ได้แสดงออกมาโดยสัญญาซึ่งก่อให้เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญาคือ

2.1.1 หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of the Freedom of contract)

เสรีภาพในการทำสัญญาคือ เสรีภาพที่จะเข้ามาตกลงในการทำสัญญา หมายถึงเสรีภาพในการเริ่มต้นต่อไป หรือระงับกระบวนการในการก่อให้เกิดสัญญา

2.1.2 เสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงภายหลังที่สัญญาเกิดหรือหลักความศักดิ์ในการแสดงเจตนา (Principle of the Autonomy of will)

เสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงหมายความว่า เสรีภาพจะไม่ถูกแทรกแซงด้วยรัฐตามทฤษฎีปัจเจกชนนิยม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐได้รับรองเสรีภาพที่ปัจเจกชน มีตั้งแต่ขั้นตอนก่อนเกิดสัญญาแล้ว ดังนั้นเมื่อมีสัญญาเกิดขึ้นแล้วรัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงเพื่อให้สิ่งที่คู่สัญญาได้กำหนดไว้โดยหลักเสรีภาพเปลี่ยนแปลงไปโดยประการอื่นไม่ได้เพราะหากปล่อยให้ทำเช่นนั้นได้เสรีภาพของปัจเจกชนจะถูกทำลายไป⁶

2.1.3 หลักความเท่าเทียมกัน (Principle of the Equality)

ความเท่าเทียมกันเพราะทุกคนตั้งอยู่บนความมีอิสระและเสรีภาพของบุคคลในการทำสัญญาที่เท่าเทียมกัน ทุกคนจึงมีอำนาจต่อรองกันตามกฎหมาย

2.1.4 หลักสัญญาต้องเป็นไปตามสัญญา (Principle of the Pacta Sunt Servanda)

หลักสัญญาต้องเป็นสัญญาเป็นการจำกัดเสรีภาพในเรื่องผลของสัญญา สัญญาต้องเป็นสัญญาตามเสรีภาพที่ได้ใช้

2.1.5 หลักความยุติธรรม (The Principle of the Equity)

แม้ทุกคนจะมีเสรีภาพและความเท่าเทียมกัน แต่ในการทำสัญญาต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความยุติธรรมเพื่อคุ้มครองส่วนรวม

⁵ Maine H.J. (1972). *Ancient Law*. p. 100.

⁶ ศนันทร์กรณ์ (จำปี) โสคติพันธ์. (2542). *คำอธิบายกฎหมายนิติกรรม – สัญญา*. หน้า 210-212

2.1.6 หลักความแน่นอนของกฎหมาย

หลักความแน่นอนของกฎหมาย คือหลักที่เกิดมาเพื่อรองรับ ความศักดิ์ของการแสดงเจตนา ดังนั้นกฎหมายจะต้องไม่แทรกแซงการทำสัญญา⁷

2.2 ความเป็นมาของประกันภัย

กิจการประกันภัยเริ่มในยุโรปมานานแล้ว เมื่อมีชาวต่างชาติเข้ามาค้าขายในสมัยกรุงศรีอยุธยา อาจมีการประกันภัยกันบ้างแล้ว โดยเฉพาะการประกันทางทะเล และขนส่ง แต่เป็นการที่ชาวต่างชาติทำประกันกันเอง ไม่เกี่ยวมาถึงไทย การประกันภัยเริ่มขึ้นในประเทศไทยปรากฏขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ ประมาณปี พ.ศ. 2368 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งยังทรงผนวชอยู่ ได้ทรงตั้งซื้อเครื่องพิมพ์จากประเทศอังกฤษ และโดยที่เกรงว่าจะเกิดความเสียหายขึ้นในระหว่างทางจึงได้สั่งให้เอาเครื่องพิมพ์ดังกล่าวประกันภัยระหว่างการขนส่งในนามของพระองค์เองแสดงว่าการประกันภัยนั้น ได้เริ่มแผ่เข้ามาถึงเมืองไทยแล้ว และจากกล่าวได้ว่าไทยได้รู้จักวิธีการประกันภัย หรือการประกันภัยทางขนส่งสินค้าของได้เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 การประกันภัยที่ควรจะนับว่าเกิดขึ้นในประเทศไทยโดยตรงได้เริ่มจากสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา คือในรัชกาลนี้มีฝรั่งเศสเข้ามาตั้งห้างค้าขายมาก ห้างฝรั่งเศสเหล่านี้ปรากฏว่า บางห้างได้เป็นตัวแทนของบริษัทประกันภัยต่างประเทศด้วย เท่าที่ปรากฏมีดังนี้

1. ห้างบอเนียว ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2399 เป็นตัวแทนของ Netherlands India Sea and Fire Insurance Company รับประกันทางทะเล และประกันอัคคีภัย กับเป็นตัวแทนของ North China Insurance Company

2. ห้างสก็อต ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2399 เหมือนกัน เป็นตัวแทนของ Ocean Marine Insurance Company

3. ห้างบิกเกนแบ็ก ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2401 เป็นตัวแทนของ Colonial Sea and Fire Insurance Company

สมัยรัชกาลที่ 5 คณะทูตจากประเทศอังกฤษได้ขอพระบรมราชานุญาตให้บริษัทอีสเอเชียติก จำกัด ของชาวอังกฤษดำเนินธุรกิจรับประกันชีวิตประชาชนคนไทยและชาวต่างประเทศในประเทศไทยในฐานะตัวแทนของบริษัทเอควิตาเบิลประกันภัยแห่งกรุงลอนดอนซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอนุญาต โดยมีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

⁷ กัลยา ตันศิริ. (2548, 18 เมษายน). *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. หน้า 1-2.

เป็นผู้ถือกรรมกรรมเป็นคนแรก หลังจากนั้นมาธุรกิจประกันชีวิตก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะกรรมกรรมต้องส่งมาจากประเทศอังกฤษและคนไทยก็ยังไม่มีความสนใจ ธุรกิจประกันชีวิตต้องหยุดชะงักไปเองในปลายรัชกาลที่ 5 นั้นเอง แต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นกิจการประกันภัยในด้านที่ไม่ใช่ประกันชีวิต ก็ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ห้างฝรั่งที่ตั้งในเมืองไทยส่วนมากเป็นตัวแทนของบริษัทรับประกันต่างประเทศหลายแห่ง และนอกจากบริษัทอีสเอเซียติก จำกัดแล้ว ก็ยังมีหลายห้างที่เป็นตัวแทนของบริษัทประกันชีวิตของต่างประเทศ เช่น

1. ห้างสยามฟอเรสต์ เป็นตัวแทนของ Commercial Union Assurance Company
2. ห้างเบนเมเยอร์ เป็นตัวแทนของ Nordstern Life Insurance Company of Berlin
3. ห้างหลุยส์ ที เลียวโนเวนส์ เป็นตัวแทนของ China Mutual Life Insurance Company

สมัยนั้นบริษัทหรือห้างที่จะตั้งกิจการประกันภัยโดยตรงขึ้นในเมืองไทยยังไม่มี เว้นแต่บริษัทเรือเมล์จีนสยามได้รับอำนาจพิเศษให้ดำเนินกิจการรับประกันอัคคีภัยและรับประกันภัยทางทะเลด้วย อย่างไรก็ตามนับได้ว่า การประกันภัยนับว่าได้มีมาแล้วนับแต่การประกันอัคคีภัย การประกันทางทะเล การประกันชีวิตและการประกันรถยนต์ ก็ได้มีมาในเวลาไล่เลี่ยกัน เช่น ห้างสยามอิมพอร์ต เป็นตัวแทนของ Motor Union Insurance Company รับประกันรถยนต์แสดงว่าการประกันภัยต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นของใหม่สำหรับเมืองไทยเลย เคยมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 แล้ว กฎหมายฉบับแรกเท่าที่ค้นพบ ที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการประกันภัย คือพระราชบัญญัติลักษณะเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) ซึ่งมาตรา 115 บัญญัติว่า “บริษัทเดินรถไฟ รถราง บริษัทรับประกันต่าง ๆ บริษัททำการคลังเงินเหล่านี้ ท่านห้ามมิให้ตั้งขึ้น นอกจากได้รับพระบรมราชานุญาต ”

ในปี พ.ศ. 2467 ได้มีการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น มีบรรพ 3 ลักษณะ 20 เป็นเรื่องการประกันภัยรวมอยู่ด้วย เป็นการรับรู้ข้อตกลงในเรื่องประกันภัยว่าเป็นสัญญาที่ผูกพันชอบด้วยกฎหมาย และได้มีบทบัญญัติลักษณะเข้าหุ้นส่วนบริษัท มาตรา 1014 กล่าวไว้ว่า ห้ามมิให้ตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัท เพื่อทำการประกันภัยขึ้น เว้นแต่จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเป็นพิเศษ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการเริ่มควบคุมการก่อตั้งบริษัทประกันภัยไม่ให้ตั้งโดยเสรี แต่ยังมีได้ ควบคุมการดำเนินกิจการโดยตรง ชาวต่างประเทศในขณะนั้นได้ติดต่อขออนุญาตประกอบธุรกิจประกันภัยกับกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม แต่ทางกระทรวงพาณิชย์และกระทรวงคมนาคมยังไม่พร้อมที่จะรับการจดทะเบียนประกอบธุรกิจประกันภัยในทันที เพราะเห็นว่าการประกันภัยเป็นธุรกิจที่ต้องดำเนินโดยมีส่วนเกี่ยวพันถึงสาธารณชนในด้านความผาสุก และปลอดภัย จึงได้มีการกำหนดธุรกิจประกันภัยไว้ในกฎหมายที่ว่าด้วยความผาสุกและ

ปลอดภัยแห่งสาธารณชน ทั้งจำเป็นต้องกำหนดระเบียบการปฏิบัติในการควบคุมธุรกิจให้มีมาตรฐานและปลอดภัยด้วย

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ปี พ.ศ. 2467 ดังกล่าวข้างต้นได้ถูกยกเลิก และใช้บทบัญญัติบรรพ 3 ที่ตรวจชำระใหม่ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2472 ซึ่ง บรรพ 3 ที่ตรวจชำระใหม่ก็มีบทบัญญัติลักษณะ 20 ว่าด้วยประกันภัยตั้งแต่มาตรา 861 ถึงมาตรา 897 และมีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน⁸

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับประกันภัย⁹

หลักการและทฤษฎีที่สำคัญในการประกันภัย ได้แก่ ทฤษฎีความน่าจะเป็น กฎที่ถือจำนวนมาก กฎของการเฉลี่ยความเสียหาย และหลักสุจริต เป็นต้น หลักการและทฤษฎีเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานในการบริหารจัดการการประกันภัยตามกฎหมาย ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.3.1 ทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็นไปได้ (Theory of Probability)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีว่าด้วยการคำนวณโอกาสว่าเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งจะเกิดขึ้นได้กี่ครั้งในจำนวนครั้งที่ได้กำหนดไว้ทั้งหมด ในการประกันภัยบริษัทประกันภัยจะใช้หลักของทฤษฎีว่าด้วยความน่าจะเป็นไปได้นี้กับสถิติการสูญเสียในอดีตเพื่อเป็นแนวทางในการคาดคะเนว่าในอนาคตจะเกิดการสูญเสียเท่าใด ทั้งนี้ เพื่อที่จะสามารถคำนวณเบี้ยประกันภัยที่ต้องเรียกเก็บจากผู้เอาประกันภัยให้เพียงพอที่จะนำไปชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อมีภัยเกิดขึ้นในอนาคต ตามที่ได้รับประกันภัยไว้

2.3.2 กฎว่าด้วยจำนวนมาก (Law of Large Number)

กฎว่าด้วยจำนวนมาก (Law of Large Number) หรือ กฎการถ่วงเฉลี่ย (Law of Average) คือหลักความจริงที่ว่า ถ้าเหตุการณ์ที่ทำการสังเกต หรือทำการทดลอง มีจำนวนมากเท่าใด ความน่าจะเป็นไปได้ ยังมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ดังนั้น ในการดำเนินการประกันภัยเพื่อให้ได้ใกล้เคียงต่อจำนวนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น จำต้องอาศัยข้อมูลตัวเลขจำนวนความเสียหายมากขึ้น เพื่อลดขนาดของความไม่แน่นอนซึ่งกฎนี้ถือได้ว่าเป็นหัวใจของการประกันภัย

⁸ บทความของวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.

⁹ หัวข้อทางสถิติ. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2556, จาก www.tsl.tsu.ac.th

2.3.3 กฎการเสี่ยงภัย (Rule of Risk)

การเสี่ยงภัย (Risk) หมายความว่า ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับการสูญเสีย เช่น รถยนต์ต้องเสี่ยงต่อการชนการคว่ำและการถูกลักขโมยหรือบ้านต้องเสี่ยงต่อการถูกไฟไหม้ เป็นต้น ประเภทของการเสี่ยงภัย

1. การเสี่ยงภัยแบบเสี่ยงโชค (Speculative Risk) เป็นการเสี่ยงต่อเหตุการณ์ที่อาจจะบันดาลให้ผู้ซึ่งตอกอยู่ภายใต้การเสี่ยงภัยได้กำไรหรือขาดทุน เช่น การซื้อหุ้นซึ่งอาจจะได้กำไรหรือขาดทุนก็ได้ การเสี่ยงประเภทนี้จึงไม่อาจจะเอาประกันภัยได้

2. การเสี่ยงที่แท้จริง (Pure Risk) คือการเสี่ยงภัยต่อการสูญเสียหรือเสียหาย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ เช่น บ้านทุกหลังย่อมเป็นไปได้ที่จะเกิดเพลิงไหม้ แต่ไม่แน่ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่เท่านั้น การเสี่ยงประเภทนี้จึงเป็นการเสี่ยงภัยตามความหมายของการประกันภัยการเสี่ยงประเภทนี้เป็นการเสี่ยงที่จะเอาประกันภัยได้

ภัย (Peril) คำว่า “ภัย” หมายความว่า สิ่งที่เกิดการสูญเสีย เช่น ไฟไหม้ ลมพายุ ฟ้าผ่า อุบัติเหตุรถยนต์ หรือโจรภัย เป็นต้น ภัยเป็นสิ่งที่ไม่รู้ล่วงหน้า เป็นเรื่องที่ไม่แน่นอนเมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดความเสียหาย

2.3.4 เหตุแห่งภัย (Hazard)

เหตุแห่งภัย (Hazard) หมายถึง สิ่งที่จะก่อให้เกิดภัยหรือการเพิ่มโอกาสให้เกิดการสูญเสียจากภัย ตัวอย่างเช่น เครื่องจักรที่ไม่มีรั้วล้อมอาจทำให้คนงานได้รับความบาดเจ็บและสูญเสีย เป็นต้น

อนึ่งเหตุแห่งภัย มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ¹⁰

1. Physical Hazard คือ เหตุแห่งภัยที่เกิดขึ้นตามลักษณะทางกายภาพ หรือ ตามธรรมชาติของทรัพย์สิน หรือ สิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การผลิตดินปืนในอาคารบ้านเรือน เป็นการเพิ่มโอกาสของการสูญเสียที่เกิดจากการระเบิด เป็นต้น

2. Morale Hazard คือ เหตุแห่งภัย หรือ เงื่อนไขที่เพิ่มความถี่ หรือ ความรุนแรงของการสูญเสียอันเนื่องมาจากอุปนิสัย หรือ ความไม่สุจริตของผู้เอาประกันภัย เช่น ผู้เอาประกันภัยกระทำการทุจริตลอบวางเพลิงทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้เพื่อหวังเงินประกัน เป็นต้น

3. Morale Hazard คือ เหตุแห่งภัยที่เกิดจากจิตใจ หรือ ความสำนึก เช่น ผู้เอาประกันภัยไม่สนใจดูแลทรัพย์สินของตนเอง เช่น การกองกระดาษหนังสือไว้ใต้บันไดบ้าน ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสของการสูญเสียจากภัยให้เพิ่มมากขึ้น

¹⁰ ประเสริฐ ประภาสะ โนบล. (2539). *หลักการประกันภัย*. หน้า 65-69.

2.3.5 การเผชิญกับการเสี่ยงภัย

มนุษย์เราอาจเผชิญต่อการเสี่ยงหลายวิธีด้วยกันซึ่งอาจแยกได้เป็น 5 ประเภทคือ

1. หลีกเลี่ยงการเสี่ยงภัย เป็นวิธีที่ง่ายที่สุดแต่ในทางปฏิบัติทำยากเช่นถ้าเราไม่ต้องการเสี่ยงต่ออุบัติเหตุบนทางหลวงเราก็ไม่ออกเดินทางเป็นต้น
2. รับเสี่ยงภัยเอง วิธีนี้อาจเกิดขึ้น โดยการรู้เท่าไม่ถึงกาลเช่นเจ้าของร้านค้าเอาประกันอัคคีภัยร้านค้าไว้ แต่มิได้เอาประกันภัยการสูญเสียรายได้หรือผลกำไรไว้เมื่อเกิดไฟไหม้ร้านค้าก็ทำให้ขาดรายได้เป็นต้น
3. การลดเหตุแห่งภัย เช่นเมื่อรู้ว่าในบ้านมีแต่เด็กเล็กมากและชอบเล่นไม้ขีดก็อาจเอาไม้ขีดไปซ่อนไว้ให้ไกลจากเด็กเป็นต้น
4. การลดหรือจำกัดการสูญเสีย วิธีนี้เป็นวิธีการป้องกันมิให้เกิดการสูญเสียลูกกลมหรือกระจายออกไปที่อื่นเช่นการติดตั้งท่อसान้ำตามเพดานตึกเพื่อช่วยดับไฟเมื่อเกิดเพลิงไหม้เป็นต้น
5. โอนการเสี่ยงภัยไปให้ผู้อื่น ซึ่งก็คือบริษัทประกันภัยนั่นเองโดยภัยที่บริษัทประกันภัยจะรับประกันนั้นจะเป็นภัยที่มีโอกาสเกิดขึ้นน้อย แต่สร้างความสูญเสียมาก

2.3.6 การเสี่ยงภัยที่เอาประกันภัยได้

1. จำนวนของการเสี่ยงภัยที่มีสภาพ และลักษณะคล้ายคลึงกันจะต้องมีจำนวนมากพอ
2. ภัย หรือการเสี่ยงนั้น จะต้องเกิดขึ้นจริงแท้แน่นอน
3. ภัย หรือการเสี่ยงนั้น จะต้องไม่เป็นภัยที่จงใจให้เกิดขึ้น
4. ภัยที่เกิดขึ้น จะต้องไม่ใช่ภัยที่มีลักษณะเป็น มหันตภัย (Catastrophe) ซึ่งได้แก่ภัยที่ร้ายแรง เช่น แผ่นดินไหว เป็นต้น ภัยประเภทนี้ จะทำลายกว่าด้วยจำนวนมาก
5. ภัย หรือการเสี่ยงภัยนั้น จะต้องไม่เป็นจำนวนเล็กน้อยเกินไป เช่น การประกันภัยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับแวนตาเพียงอันเดียว ซึ่งมีราคาเพียงเล็กน้อย ย่อมไม่คุ้มกับเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไป
6. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการประกันภัยจะต้องไม่สูงเกินควร อัตราเบี้ยประกันภัยจะประกอบด้วยส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเบี้ยประกันโดยแท้ กับค่าใช้จ่ายอื่นๆ รวมทั้งกำไร ถ้าหากส่วนที่เป็นเบี้ยประกันภัยโดยแท้มีจำนวนเพียงเล็กน้อย และส่วนใหญ่มักเป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ก็ย่อมไม่คุ้มกับค่าที่จะต้องเอาประกัน

2.3.7 ความเสี่ยงที่ไม่อาจเอาประกันภัยได้

ในบางโอกาสเราอาจจะได้ยินคำว่า ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเอาประกันภัยได้ ซึ่งความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ การเสี่ยงภัยดังต่อไปนี้เป็นการเสี่ยงภัยที่ไม่อาจเอาประกันภัยได้

1. การขาดสถิติเช่นขายปลีกสินค้าเกี่ยวกับแฟชั่นไม่อาจเอาประกันภัยความเสียหายที่เกิดจากการเปลี่ยนแฟชั่นโดยกะทันหันได้
2. ภัยที่ขัดต่อผลประโยชน์ของสาธารณะชน เช่น ผู้ขับขีรถยนต์ ไม่สามารถเอาประกันภัยเพื่อคุ้มครองการเสียดำปรับในกรณีการทำผิดกฎจราจรได้
3. ความเสี่ยงที่เสี่ยงมากเกินไปเช่นภัยสงครามถือเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลที่จะต้องจ่ายค่าชดเชยให้

2.3.8 การกำหนดเบี้ยประกันภัย

การกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยก็เช่นเดียวกับการกำหนดราคาของสินค้าต่างๆ ไปคือจะต้องหาต้นทุน และค่าใช้จ่าย (ค่าใช้จ่ายในการขายงาน ค่าใช้จ่ายในการบริการ ค่าภาษี อากรค่านายหน้า บวกด้วยกำไร) โดยยึดตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ขนาดของความเสี่ยงภัย วัตถุที่เอาประกันภัยมีขนาดของความเสี่ยงภัยสูง จำนวนเบี้ยประกันจะต้องสูงในการคิดอัตราเบี้ยประกันภัยที่ยุติธรรม จึงต้องแบ่งลำดับชั้นของความเสี่ยงภัยตามขนาดของความเสี่ยงภัยที่มีอยู่ในวัตถุที่เอาประกันภัยนั้น เช่น ในการประกันภัยอัคคีภัย เราแบ่งลำดับของความเสี่ยงภัย ตามลักษณะของสิ่งปลูกสร้าง โดยแบ่งเป็นสิ่งปลูกสร้าง ชั้นหนึ่ง ชั้นสอง ชั้นสาม และยังคงคำนึงถึง สถานที่ตั้งของทรัพย์สิน และลักษณะการใช้ทรัพย์สินนั้นด้วย เป็นต้น
2. ระยะเวลาที่คุ้มครอง ประกันวินาศภัย ส่วนมาก จะกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยเป็นรายปี ถ้าซื้อความคุ้มครอง ในระยะเวลาสั้นกว่าหนึ่งปี อัตราเบี้ยประกันภัยก็จะสูงขึ้น ทั้งนี้ เพราะมีค่าใช้จ่ายบางอย่างเป็นค่าใช้จ่ายคงที่ เช่น ถ้าประกัน 1 ปี คือเบี้ยประกันภัย 100 % ถ้าประกันภัย 6 เดือนคิดเบี้ยประกัน62% เป็นต้น
3. จำนวนเงินเอาประกันภัย ถ้าจำนวนเงินเอาประกันภัยมาก เบี้ยประกันภัยก็จะมากกว่าจำนวนเงินเอาประกันภัยน้อย

2.4 หลักสำคัญของการประกันภัย

การประกันภัยเป็นการทำธุรกิจที่มีสัญญาประกันภัยหรือกรมธรรม์ประกันภัยที่กฎหมายยอมรับรู้และรับบังคับคดีให้โดยกำหนดข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกันภัย ฉะนั้นการทำสัญญาผูกพันให้มีผลทางกฎหมายก็ต้องปฏิบัติตามหลักการที่กฎหมายบัญญัติไว้ อนึ่ง

หลักทั่วไปของกฎหมายเกี่ยวกับการประกันภัยนั้นประกอบด้วย หลักส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย (Principle of Insurable Interest) หลักความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง (Utmost Good Faith) หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง (Principle of Indemnity) หลักการรับช่วงสิทธิ (Principle of Subrogation) หลักการเฉลี่ย (Principle of Contribution) หลักสาเหตุใกล้ชิด (Principle of Proximate Cause) กล่าวคือ

2.4.1 หลักส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย (Principle of Insurable Interest)

ถือเป็นหลักสำคัญพื้นฐานของการประกันภัย (Basic Doctrine) หลักในข้อนี้ไม่เพียงแต่เป็นแนวคิดในกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวคิดในทางศีลธรรมอีกด้วย

ส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย หมายถึง ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีกรรมสิทธิ์ สิทธิประโยชน์ หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายในวัตถุหรือเหตุที่เอาประกันภัยในขณะที่ทำสัญญาประกันภัย

จากความหมายข้างต้น ส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยนั้นอาจจะเป็นกรรมสิทธิ์ สิทธิตามกฎหมายหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายผู้มีสิทธิที่จะเอาประกันภัยไม่ว่าจะเป็นการประกันวินาศภัย หรือการประกันชีวิต ผู้นั้นจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย เท่านั้น ทั้งนี้ก็โดยถือหลักว่าการประกันภัยเป็นการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเกิดความระมัดระวังและป้องกันทรัพย์สินหรือสิ่งของที่เอาประกันไว้ไม่ให้เกิดความเสียหายโดยง่าย นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันมิให้ใช้การประกันภัยเป็นเครื่องมือของการพนัน เพื่อแสวงหากำไรหรือการเก็งกำไรจากความเสียหายที่ตนไม่ได้มีส่วนได้หรือไม่ได้รับความเดือดร้อนจากการเกิดเหตุร้ายนั้น ซึ่งถ้าหากผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนั้น ก็อาจทำให้ผู้นั้นไม่ระมัดระวังในทรัพย์สินที่เอาประกันภัย หรือผู้เอาประกันภัยต้องการให้เกิดภัยกับทรัพย์สินนั้นด้วยเจตนาเพื่อตนจะได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันภัยก็ได้ ฉะนั้นผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียซึ่งมิใช่ผู้ที่ตกอยู่ในความเสี่ยงภัยจึงไม่อาจทำประกันภัยได้

บุคคลซึ่งมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย คือ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่นเจ้าของบ้านย่อมได้รับความเสียหาย ถ้าบ้านของตนถูกเพลิงไหม้ เจ้าของรถยนต์ย่อมได้รับความเสียหาย ถ้ารถยนต์ของตนถูกชน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าผู้เป็นเจ้าของหรือมีสิทธิ หรือได้ประโยชน์จากทรัพย์สิน หรือสิ่งใดโดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมจะเอาประกัน ทรัพย์สินหรือสิ่งนั้นได้ ผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน หรือสิ่งใดโดยยอมเอาประกันภัยทรัพย์สิน หรือสิ่งนั้นไม่ได้

สำหรับบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในวัตถุประสงค์หรือเหตุที่เอาประกัน สามารถแยกได้ดังนี้

1. กรณีการประกันวินาศภัย

มีบุคคลซึ่งเกี่ยวข้อง โดยถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่

1) ผู้เป็นเจ้าของ ผู้ครอบครอง หรือผู้ดูแล หรือผู้พิทักษ์ทรัพย์สินนั้น

ผู้เป็นเจ้าของย่อมมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินซึ่งการเป็นเจ้าของย่อมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เอาประกันภัย และเจ้าของย่อมเสียหายหรือสูญเสียดังประโยชน์ ถ้าทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้เกิดความเสียหาย การแสดงความเป็นเจ้าของนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว อาจเป็นเจ้าของร่วมหรือเป็นเจ้าของบางส่วนก็ได้ เช่นผู้ซื้อบ้านหรือเครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ระบบเงินผ่อน ด้วยการตกลงผ่อนส่งเงินเป็นงวด ๆ ซึ่งผู้ซื้อสามารถนำสินค้านั้นมาใช้ประโยชน์ได้ ถ้าภายหลังสินค้าหรือตัวทรัพย์สินเหล่านั้นเกิดสูญหายหรือเสียหายคนก็ยังคงรับผิดชอบในการผ่อนส่งเงินตามงวดชำระที่ยังผ่อนชำระไม่ครบ

2) ผู้เป็นเจ้าของนี้

เจ้าหนี้ย่อมมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ตนยึดถือไว้เป็นหลักทรัพย์สินค่าประกันเพื่อประกันในการชำระหนี้เช่น ผู้รับจำนำ และผู้รับจำนอง เช่น นาย ก. ไปขอกู้เงินจากธนาคารจำนวน 1 ล้านบาท โดยนำเอาบ้านของตนไปจำนองไว้กับธนาคาร ๆ ซึ่งผู้เป็นเจ้าของนี้เกรงว่าจะเกิดไฟไหม้แก่บ้านที่รับจำนองไว้ ธนาคารมีสิทธิจะเอาบ้านไปประกันอสังหาริมทรัพย์ประกันภัยได้โดยใส่ชื่อธนาคารเป็นผู้รับประโยชน์ ถ้าเพลิงเกิดไหม้บ้านหลังดังกล่าวบริษัทประกันภัยจะต้องจ่ายเงินค่าสินไหมทดแทนให้แก่ธนาคาร

3) ผู้มีสิทธิตามสัญญา

สัญญาในที่นี้หมายถึง ข้อผูกพันที่ได้ทำการตกลงถึงเฉพาะกรณีและมีผลบังคับคู่สัญญาเป็นสิทธิที่เรียกร้องให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งต้องกระทำหรือจ่ายเงินชดเชยความเสียหายถ้ามีเหตุให้ทรัพย์สินนั้นต้องเสียหายหรือสูญหายเกิดขึ้น ผู้มีส่วนได้เสียที่เกิดจากสัญญามักเกิดในกรณีเอาประกันวินาศภัย เช่น ผู้ให้เช่ายอมมีส่วนได้เสียในค่าเช่าที่ได้รับจากผู้เช่า เจ้าของอาคารทำสัญญากับผู้เช่าอาคารให้ผู้เช่าอาคารรับผิดชอบค่าเสียหายถ้าเกิดอัคคีภัยกับอาคารนั้น ดังนั้นจึงทำให้ผู้เช่าได้รับสิทธิในส่วนได้เสียนี้อาจเอาประกันได้จึงยอมทำประกันภัยอาคารได้

4) ผู้มีความรับผิดชอบตามกฎหมาย

ความรับผิดชอบตามกฎหมายเป็นความรับผิดชอบต่อทรัพย์สิน ซึ่งเกิดขึ้นตามกฎหมาย และจะต้องชดเชยค่าเสียหายเมื่อเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือชีวิตที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินที่รับมอบให้ดูแลรักษา เช่นผู้รับขนส่ง

สินค้า ผู้รับเหมา ผู้เช่า และผู้รับจ้างทำของต้องดูแลทรัพย์สินนั้นให้ปลอดภัย จึงถือว่าผู้รับผิดชอบดังกล่าวมีส่วนได้เสีย สามารถเอาประกันภัยทรัพย์สินได้

5) ผู้มีส่วนได้เสียในฐานะตัวแทนของเจ้าของ

ตัวแทน หมายถึง บุคคลที่มีอำนาจทำการแทนอีกบุคคลหนึ่งตามที่ได้ตกลงไว้ การเป็น “ตัวแทน” จะเป็นโดยการแต่งตั้งแสดงออกโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ย่อมได้ เนื่องจากตัวแทนเป็นบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจจากเจ้าของให้กระทำการแทน จึงต้องรับผิดชอบดูแลทรัพย์สินให้ได้รับความปลอดภัย และต้องชดใช้ถ้าหากเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินนั้น ตัวแทนจึงมีสิทธิที่จะเอาประกันภัยทรัพย์สินนั้นได้ ส่วนได้เสียในฐานะตัวแทนมักจะเกิดในกรณีประกันวินาศภัย เช่น เจ้าของคลังสินค้ารับมอบอำนาจจากเจ้าของสินค้าหรือผู้นำสินค้ามาฝากให้ช่วยดูแลรักษาทรัพย์สินนั้นให้ได้รับความปลอดภัย โดยเจ้าของคลังสินค้าออกใบประทวนสินค้าให้แก่ผู้ฝากหรือเจ้าของสินค้า ถ้าเกิดความเสียหายแก่สินค้าในคลังสินค้าเจ้าของคลังสินค้าจะต้องชดใช้ให้กับเจ้าของสินค้าหรือผู้ฝากสินค้าหรือผู้ถือใบประทวนสินค้านั้น

ดังนั้นเจ้าของคลังสินค้ามีสิทธิเอาประกันภัยสินค้าที่รับฝากได้โดยระบุให้เจ้าของสินค้าเป็นผู้รับประโยชน์หรือไม่ระบุชื่อผู้ฝากสินค้าหรือจะระบุให้ผู้เกี่ยวข้องซึ่งส่วนได้เสียในสินค้านั้นเป็นผู้รับประโยชน์ก็ได้โดยระบุว่า “To Whom It May Concern”

สำหรับสาระสำคัญของส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1. ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีกรรมสิทธิ์ สิทธิ ประโยชน์ หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายซึ่งสามารถตีราคาเป็นเงินได้
2. ผู้เอาประกันจะต้องมีกรรมสิทธิ์ สิทธิ หรือประโยชน์เหล่านั้นจะต้องมีอยู่เหนือตัวทรัพย์สิน หรือความรับผิดชอบอันเป็นวัตถุที่เอาประกันภัยในขณะที่ทำสัญญาประกันภัย
3. ผู้เอาประกันมีความผูกพันกับวัตถุที่เอาประกันภัยในกรณีที่จะเกิดประโยชน์กับเขา หากวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นจะปลอดภัยจากวินาศภัยหรือปลอดภัยจากความรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดจากวินาศภัยนั้น

ความผูกพันระหว่างผู้เอาประกันภัยกับวัตถุที่เอาประกันนั้นจะต้องเป็นตามนี้

1. วินาศภัยที่เกิดขึ้นจะต้องมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจเงินทอง (Financial Loss) เช่น เจ้าของสินค้ามีสิทธิประกันภัยความเสียหายในสินค้าของตน หรือผู้รับจำนำสินค้ามีสิทธิเอาประกันภัยสินค้าที่ตนรับจำนำไว้ และในกรณีเจ้าของอู่ซ่อมรถยนต์มีสิทธิทำประกันภัยรถยนต์ของผู้อื่นทุกคันที่นำมาซ่อมในอู่ของตน

2. ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตราที่ 863 ได้บัญญัติไว้ว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้นั้น ไซ้รู้ท่านว่าย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด”

ดังนั้น ถ้าหากในระหว่างสัญญาประกันภัย การเสี่ยงภัยได้หมดไปหรือวัตถุที่เอาประกันหมดไปหรือได้มีการโอนวัตถุที่เอาประกันไปให้ผู้อื่นแล้ว ส่วนได้เสียในเหตุประกันนั้นก็หมดไปด้วย ซึ่งจะทำให้สัญญาประกันภัยนั้น ไม่มีผลผูกพันกับผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนั้นต่อไป

ตัวอย่างเช่น

1. นาย ก. ซึ่งเป็นเจ้าของบ้านหลังหนึ่งได้ขายบ้านหลังนั้นให้แก่ นาย ข. ไปแล้ว ส่วนได้เสียของนาย ก. ที่ทำประกันอัคคีภัยบ้านหลังนั้นก็สิ้นสุดลง

2. เมื่อนาย จ. ได้ไปถอนบ้านที่เขาจ้างองไว้กับธนาคารอาคารสงเคราะห์เรียบร้อยแล้ว ส่วนได้เสียของธนาคารอาคารสงเคราะห์ในบ้านหลังนั้นที่ธนาคารเคยรับจ้างองไว้ก็เป็นอันสิ้นสุดลง ผู้รับผลประโยชน์

ตามมาตรา 862 กล่าวว่า “ผู้รับประโยชน์หมายความว่า บุคคลผู้พึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินใช้ให้” อนึ่งผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์จะเป็นบุคคลเดียวกันก็ได้ ในการปฏิบัติผู้รับประกันจะต้องพิจารณาผู้รับประโยชน์ในกรมธรรม์ควรจะเป็นบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้เอาประกันภัย
2. บิดา มารดาของผู้เอาประกันภัย
3. ภรรยาหรือสามีของผู้เอาประกันภัย
4. บุตรของผู้เอาประกันภัย
5. เจ้าหนี้
6. บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนจำกัด

7. กองมรดกในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยมิได้ระบุว่าใครเป็นผู้รับประโยชน์ ดังในมาตรา 897 “ถ้าผู้เอาประกันได้เอาประกันไว้โดยกำหนดว่า เมื่อตนถึงซึ่งความมรณะให้ใช้เงินแก่ทายาททั้งหลายของตนมิได้เจาะจงระบุหรือผู้หนึ่งผู้ใดได้ไซ้รู้ จำนวนเงินอันจะพึงใช้นั้น ท่านให้พึงเอาเป็นทรัพย์สินแห่งกองมรดกของผู้เอาประกันซึ่งเจ้าหนี้จะเอาใช้หนี้ได้”

ในกรณีผู้รับประโยชน์นั้น กฎหมายมิได้ระบุว่าจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้จะเป็นใครก็ได้ ถ้าในข้อสัญญาหรือในเงื่อนไขไม่มีข้อจำกัดในเรื่องนี้แต่อย่างใดก็ตาม ในความจริงแล้วการที่บริษัทประกันภัยจะรับประกันภัยนั้น ผู้รับประโยชน์ควรจะต้องมีส่วนได้เสีย

กับผู้อุปถัมภ์ เพราะถ้าไม่มีส่วนได้เสียแล้วผู้รับประโยชน์อาจจะฆ่าผู้อุปถัมภ์เพื่อหวังเงินประกันก็ได้

สรุปได้ว่า ในการประกันภัยนั้น ผู้อุปถัมภ์จะต้องมีส่วนได้เสียในวัตถุประสงค์หรือเหตุที่ผู้อุปถัมภ์นั้น ถ้าไม่มีส่วนได้เสียจะไม่มีผลบังคับตามกฎหมายจะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้

ตัวอย่างเช่น

นาย ก. เป็นตัวแทนประกันชีวิตได้จัดการให้นาย ข. อุปถัมภ์ชีวิตกับบริษัทหนึ่งโดยนาย ก. เป็นผู้ชำระเบี้ยประกันและกรมธรรม์ระบุให้นาย ก. เป็นผู้รับประโยชน์ โดยนาย ก. ไม่มีส่วนได้เสียหรือมีความสัมพันธ์ใด ๆ ในการอุปถัมภ์ชีวิตของนาย ข. ดังนั้นเมื่อนาย ข. ตายภายในกำหนดระยะเวลาการอุปถัมภ์ นาย ก. จะไม่ได้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์เพราะถือว่า นาย ก. ไม่มีส่วนได้เสีย

ขนาดเงินทุนประกันภัย และขนาดของส่วนได้เสีย

1. ขนาดเงินทุนประกันภัย การอุปถัมภ์ภัยของผู้มีส่วนได้เสียในกรณีประกันวินาศภัยและประกันชีวิตนั้น ได้มีการกำหนดขนาดจำนวนวงเงินอุปถัมภ์ไว้ว่าไม่เกินส่วนได้เสียที่จะเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุร้ายที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน เช่น เจ้าหนี้ให้ลูกหนี้กู้ยืมเงินไปโดยมีหลักทรัพย์วางค้ำประกันในวงเงิน 100,000 บาท เจ้าหนี้น้อมมีสิทธิอุปถัมภ์ภัยทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันได้ในวงเงิน 100,000 บาท บวกกับดอกเบี้ยที่จะได้รับจากเงินกู้ดังกล่าวเท่านั้น ในทำนองเดียวกันถ้าผู้กู้ยืมไม่มีหลักทรัพย์วางค้ำประกันเงินกู้ ผู้กู้ยืมอาจทำประกันชีวิตของตนเองในวงเงินอุปถัมภ์บวกด้วยจำนวนดอกเบี้ยโดยการระบุชื่อเจ้าหนี้เป็นผู้รับประโยชน์ได้เช่นเดียวกัน

2. ขนาดของส่วนได้เสีย โดยทั่วไปส่วนได้เสียกำหนดได้โดยจำนวนความเสียหายหรือสูญเสียอันอาจประเมินเป็นจำนวนเงินหรือมูลค่าได้ ที่บุคคลหนึ่งจะได้รับถ้ามีภัยเกิดขึ้น กล่าวคือ

- 1) ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยเด็ดขาดย่อมมีส่วนได้เสียเท่ากับจำนวนแห่งทรัพย์สิน
- 2) ผู้เป็นเจ้าของร่วม ย่อมมีสิทธิในส่วนได้เสียเท่ากับส่วนที่ตนเป็นเจ้าของ
- 3) ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เช่าทรัพย์สินไปตลอดนั้น ย่อมมีส่วนได้เสียเท่ากับจำนวนทรัพย์สินที่ตนได้ครอบครอง

4) ผู้รับจ้างทำของ ผู้รับซ่อม ผู้ดูแล ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของทรัพย์สินที่มอบไว้แก่ตน บุคคลดังกล่าวนี้ย่อมมีส่วนได้เสียเท่ากับจำนวนทรัพย์สินที่ตนได้ครอบครองไว้

กำหนดเวลาของส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย

การทำประกันวินาศภัย หรือการทำประกันชีวิต ผู้เอาประกันภัยจำเป็นต้องมีส่วนได้เสีย ในขณะที่ทำสัญญา ยกเว้น กรณีการประกันภัยทางทะเล ซึ่งผู้เอาประกันภัยไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสีย ในขณะที่ทำสัญญาประกันภัยก็ได้ แต่จะต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดเหตุเสียหายต่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์จึงจะมีสิทธิได้รับเงินชดเชยค่าเสียหายตามสัญญาประกันภัย เช่นผู้สั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศโดยทำการขนส่งสินค้าทางทะเลได้ทำการประกันภัยสินค้าที่ตนสั่งซื้อ โดยการส่งนั้นใช้เงื่อนไขแบบ F.O.B (Free on Board) ตามเงื่อนไขนี้ ผู้ซื้อสินค้ายังไม่มีกรรมสิทธิ์และยังไม่ต้องจ่ายเงินค่าสินค้า ให้แก่ผู้ขายจนกว่าสินค้านั้นจะขนส่งเรือเสร็จเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นถือว่าผู้ซื้อสินค้ายังไม่มีส่วนได้เสียในสินค้าของช่วงระหว่างการขนส่งจากโรงงานหรือโกดังสินค้าของผู้ขายไปยังเรือสินค้า ถ้าสินค้าเกิดความเสียหายระหว่างการขนส่งจากแหล่งผู้ขายไปยังเรือบรรทุกสินค้า ผู้สั่งซื้อสินค้าก็ไม่มีสิทธิได้รับการชดเชยจากบริษัทประกันภัย

แต่ในกรณีกลับกัน ถ้าเกิดเหตุร้ายซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายระหว่างที่สินค้าอยู่ในเรือสินค้าแล้ว ผู้ซื้อสินค้ามีกรรมสิทธิ์ในสินค้า ผู้ซื้อสินค้าจึงมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดเหตุเสียหาย และมีสิทธิได้รับชดเชยค่าเสียหายตามสัญญาประกันภัยได้ โดยการจ่ายค่าสินไหมทดแทนจะจ่ายตามมูลค่าที่เสียหายที่แท้จริงไม่เกินจำนวนวงเงินเอาประกัน ซึ่งต่างจากการจ่ายค่าสินไหมทดแทนในกรณีการประกันชีวิต ซึ่งจ่ายเงินตามกรมธรรม์ประกันชีวิตที่ได้กำหนดมูลค่าหรือจำนวนเงินชดเชยจำนวนที่แน่นอนชัดเจนไว้ล่วงหน้าแล้ว

โดยทั่วไปการประกันภัยจะพิจารณาเวลาที่จะต้องมีส่วนได้เสียนี้ให้ถือเอาในขณะที่ทำสัญญาประกันภัยเป็นเกณฑ์ ซึ่งหมายความว่าในขณะที่ตกลงทำสัญญาประกันภัยผู้เอาประกันต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยนั้นสัญญาประกันภัยจึงจะใช้ได้ แต่ถ้า “ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปหลังจากทำสัญญาแล้ว”แต่ระยะเวลาการคุ้มครองในสัญญาประกันภัยยังไม่สิ้นสุดหรืออายุคุ้มครองกรมธรรม์ประกันภัยดังกล่าวยังไม่หมด การพิจารณาชดเชยเงินค่าเสียหายจำแนกวินิจฉัยออกเป็นดังนี้

กรณีประกันวินาศภัย การเอาประกันทรัพย์สินในทางประกันวินาศภัยเกิดขึ้นหลังจากส่วนได้เสียหมดสิ้นไปแล้ว ผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์หมดสิทธิที่จะเรียกร้องเงินค่าชดเชยจากบริษัทประกันภัย เพราะไม่ได้รับความเสียหายแต่อย่างใด (ป.พ.พ. มาตรา 877)

ตัวอย่างเช่น

นาย ก. ทำประกันอสังหาริมทรัพย์บ้านของตนไว้ 500,000 บาท โดยมีระยะเวลาคุ้มครอง 1 ปี จากวันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 1 ธันวาคม หลังจากสัญญาประกันอสังหาริมทรัพย์เริ่มมีผลใช้บังคับต่อมาในวันที่ 1 สิงหาคม นาย ก. ได้บอกขายบ้านหลังที่เอาประกันภัยไว้โดยขายและจดทะเบียนโอนโฉนด

กันเรียบร้อยแล้วในวันที่ตกลงซื้อขายกัน ซึ่งถือว่าส่วนได้เสียในบ้านของนาย ก. ได้หมดสิ้นไปแล้ว ตั้งแต่วันที่โอนบ้านให้แก่ผู้ซื้อ ต่อมาเกิดเพลิงไหม้บ้านหลังดังกล่าว นาย ก. จะเรียกร้องบริษัทที่รับประกันภัยให้จ่ายค่าสินไหมทดแทน ตามกรมธรรม์ประกันอัคคีภัยเดิมไม่ได้เพราะตนไม่มีส่วนได้เสียในบ้านหลังที่ขายโดยไม่ได้เป็นเจ้าของบ้านหลังนั้นแล้ว

2.4.2 หลักความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง (The Principle Utmost Good Faith)¹¹

เนื่องจากสัญญาประกันภัยต้องอาศัยเหตุการณ์ ในอนาคตอันไม่แน่นอนมาเป็นปัจจัยในการกำหนดการชำระค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกันภัย โดยผู้รับประกันภัยจะต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ ของ ผู้เอาประกันภัยเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้ารับเสี่ยงภัยหรือไม่ ดังนั้น ผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของการเสี่ยงภัยนั้นของผู้เอาประกันให้ผู้รับประกันภัยทราบโดยละเอียดหน้าที่การเปิดเผยข้อความจริงตามหลักสุจริตอย่างยิ่งนี้ ปัจจุบันใช้เป็นหลักของสัญญาประกันภัยในทุกประเทศ

หลักความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง หมายถึง คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ได้แก่ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย จะต้องมีความสุจริตใจในการทำสัญญาต่อกัน โดยการเปิดเผยข้อความจริงการไม่แถลงข้อความเท็จ และการรับรองว่าจะปฏิบัติตามสัญญาประกันภัย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตราที่ 865 กล่าวว่า “ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัยก็ดีหรือกรณีประกันชีวิตบุคคลอันการใช้เงิน ย่อมอาศัยการทรงชีพหรือมรณะของเขานั้นก็ดี รู้อยู่แล้วจะเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริง ซึ่งอาจจะได้จูงใจผู้รับประกันภัย ให้เรียกร้องประกันภัยสูงขึ้นอีก หรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญา หรือว่ารู้อยู่แล้ว แถลงข้อความนั้นเป็นเท็จ ไซ้ร้ท่านว่าสัญญานั้นเป็นโมฆียะ”

หลักความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง ในกฎหมายจะบัญญัติไว้ ดังนี้

1. ผู้เอาประกันภัย จะต้องแถลงข้อความอันเป็นจริงทุกอย่างให้ผู้รับประกันภัยหรือตัวแทนเขาทราบ ถ้าแถลงข้อความอันเป็นเท็จสัญญาจะเป็น โมฆียะ นอกจากนี้การที่ผู้เอาประกันรู้อยู่แล้วจะเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงที่จะเป็นเหตุให้ผู้รับประกัน ไม่รับประกัน หรืออาจรับแต่เรียกร้องเบี้ยประกันสูงสัญญาก็เป็น โมฆียะ

2. ผู้รับประกันภัย มีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังตามปกติวิญญูชน (คือผู้รับประกันภัยทั่วๆ ไปควรใช้ความระมัดระวังที่จะสืบสวนจนสามารถรู้ข้อความจริงนั้นได้) เรื่องที่ควรจะต้องรู้ถึงข้อความอันเป็นเท็จหรือไม่ด้วยถ้ารู้แล้วรับประกันไปสัญญาก็สมบูรณ์ หรือถ้าไม่รู้แต่อาจจะได้รู้

¹¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2542). เอกสารการสอนชุดวิชา การประกันชีวิตและการวินาศภัย.

ถ้าระมัดระวังบ้างสัญญาที่สมบูรณ์จะอ้างว่าผู้เอาประกันแถลงเท็จมาอย่างไรก็ตามรับผิดชอบไม่ได้ (มาตรา 865-866)

สาระสำคัญที่ถือว่าปฏิบัติหลักความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1. การไม่เปิดเผยข้อความจริง (Non-Disclosure)

หมายถึง การเปิดเผยข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญ (Material Fact) ซึ่งอยู่ในความรู้เห็นของผู้เอาประกัน ทั้งที่เป็นข้อรู้เห็นโดยแท้ (Actual Knowledge) และข้อที่น่าจะรู้เห็น (Presumed Acknowledge) อันเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันจะต้องเปิดเผยให้ผู้รับประกันภัยทราบ โดยไม่ต้องสอบถามการไม่เปิดเผยข้อความจริงนี้ในบางกรณี เรียกว่า การปกปิดข้อความจริง (Concealment) แต่ในการตีความนั้นกรณีจะถือว่าเป็นการปกปิดข้อความจริงก็ต่อเมื่อผู้เอาประกันภัย มีเจตนาจะปกปิดข้อความจริงนั้นไม่ให้ผู้รับประกันภัยทราบ ซึ่งมีผลทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865 ข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญซึ่งผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่จะต้องเปิดเผยให้ผู้รับประกันภัยทราบ มักจะเป็นสิ่งซึ่งมีการเสี่ยงภัยมากกว่าปกติและเกี่ยวข้องกับสถานะภัยทางศีลธรรม (Moral Hazard) ซึ่งผู้รับประกันภัยจะให้ความสนใจเป็นพิเศษในการพิจารณาว่าจะรับประกันภัยนั้นหรือไม่และถ้าหากรับประกันภัยได้ จะรับในอัตราเบี้ยประกันภัยปกติหรือจะต้องคิดอัตราเบี้ยประกันภัยที่สูงขึ้นหรือจะต้องกำหนดเงื่อนไขพิเศษในการรับประกันภัยนั้น เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น

กรณีที่นาย ก. นำรถยนต์ของตนที่เพิ่งเสียหายจากการเกิดอุบัติเหตุไปเฉี่ยวชนต้นไม้มาขอทำประกันภัยรถยนต์ชั้น 1 กับบริษัทประกันภัยแห่งหนึ่ง โดยไม่ได้แจ้งให้บริษัททราบว่ารถยนต์ของตนเพิ่งไปเกิดอุบัติเหตุมาและมีส่วนใดของรถที่เสียหายบ้าง นอกจากนั้นนาย ก. ยังมีเจตนาที่จะทุจริตต่อบริษัทโดยการแกล้งเคลมความเสียหายจากอุบัติเหตุ ที่เกิดขึ้นกับรถคันนี้ก่อนที่บริษัทตกลงจะรับประกันภัยด้วย ในกรณีเช่นนี้ ถือว่านาย ก. ไม่เปิดเผยข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญให้บริษัททราบ ซึ่งถ้าหากบริษัททราบข้อความจริงนี้ก่อนก็จะปฏิเสธการรับประกันภัยรถยนต์คันนี้แน่นอน บริษัทประกันภัยแห่งนี้จึงสามารถจะใช้สิทธิบอกล้างสัญญาประกันนั้นได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865

1. การแถลงข้อความเท็จ (Misrepresentation)

หมายถึง การที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องตอบข้อซักถามของบริษัทประกันภัยในขณะที่ขอทำสัญญาประกันภัยให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งจะกระทำโดยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรตามแต่กรณี การแถลงหรือตอบข้อซักถามที่เป็นความเท็จ ทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะ เช่นเดียวกับการเปิดเผยข้อความจริงหรือการปกปิดข้อความจริง

ตัวอย่างเช่น

แพทย์ได้วินิจฉัยว่านาย ข. ป่วยด้วยโรคมะเร็งในตับระยะที่ 3 และแพทย์ได้ลงความเห็น ว่า นาย ข.คงจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกไม่เกิน 1 ปี นาย ข. จะมาขอทำประกันชีวิตกับบริษัทประกันชีวิตแห่งหนึ่งเป็นเงิน 100,000 บาท เพื่อจะได้มีหลักประกันให้แก่ครอบครัวภายหลังจากที่ตนเสียชีวิตลง ซึ่งนาย ข.ทราบจากตัวแทนว่าตามระเบียบบริษัทแล้ว วงเงินทุนประกัน 100,000 บาทนี้ ไม่ต้องมีการตรวจสอบสุขภาพของผู้เอาประกันชีวิตแต่อย่างใด เพียงแต่กรอกรายละเอียดในใบคำขอเอาประกันชีวิตเท่านั้น ซึ่งนาย ข. เพียงแต่กรอกรายละเอียดในคำถามข้อที่ว่า “ท่านเคยป่วยหรือวินิจฉัยว่าเป็นโรคมะเร็งหรือไม่” ว่า “ไม่” เท่านั้น ซึ่งบริษัทประกันชีวิตแห่งนั้นก็ไม่ได้ตรวจสอบสุขภาพของนาย ข. ก่อนการรับประกันแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นวงเงินทุนประกันที่ต่ำ หลังจากที่บริษัทตกลงรับประกันชีวิตของนาย ข. ไปได้ 8 เดือน นาย ข.ก็เสียชีวิตลงซึ่งบริษัทก็มีความสงสัยจึงได้ใช้เวลา 2 สัปดาห์ในการสืบเสาะจนได้หลักฐานแน่ชัดว่า นาย ข. เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งในตับ

ในกรณีเช่นนี้ ถือว่านาย ข. ได้แถลงข้อความเท็จที่เป็นสาระสำคัญ (Material Misrepresentation) ต่อการพิจารณารับประกันชีวิตของบริษัท ซึ่งถ้าหากบริษัททราบข้อความจริงนี้ ตั้งแต่ต้น บริษัทก็จะปฏิเสธการรับประกันชีวิตของนาย ข. อย่างแน่นอน ในกรณีเช่นนี้ บริษัทประกันชีวิตแห่งนั้นสามารถใช้สิทธิในการบอกล้างสัญญาประกันชีวิตนั้น ได้ทันทีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865

1. คำรับรอง (Warranties)

หมายถึง การที่ผู้เอาประกันภัยให้คำรับรองต่อผู้รับประกันภัยว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ในการเสี่ยงภัยของผู้รับประกันภัยเช่นผู้เอาประกันภัยจะไม่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ในอาคารที่เอาประกันภัยหรือผู้เอาประกันภัยจะต้องมีอุปกรณ์ดับเพลิงติดตั้งอยู่ในอาคารที่เอาประกันภัย คำรับรองโดยทั่วไปจะต้องเขียนไว้ชัดเจนในสัญญาประกันภัย การปฏิบัติผิดคำรับรองหรือการไม่ปฏิบัติตามคำรับรองมีผลเท่ากับเป็นการปฏิบัติผิดเงื่อนไขอันเป็นสาระสำคัญของสัญญาประกันภัย ผู้รับประกันภัยมีสิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยได้

2.4.3 หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (Principle of Indemnity)

หมายถึง เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นอันเป็นผลโดยตรงจากภัยที่ทำประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยต้องชดใช้ค่าสินไหมให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับ ตามความเสียหายแท้จริงที่เกิดขึ้น รวมทั้งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการที่ผู้เอาประกันภัยได้จ่ายไปเพื่อรักษาทรัพย์สิน ไม่ให้เกิดความเสียหายสูงจากภัยที่เกิดขึ้น แต่ค่าสินไหมทดแทนนั้น ต้องไม่เกินจำนวนเงินที่เอาประกันภัยไว้

ตัวอย่างเช่น

ผู้เอาประกันภัยทำประกันอัคคีภัยบ้าน โดยมีทุนประกันจำนวน 1 ล้านบาท เมื่อเกิดเพลิงไหม้บางส่วนและประเมินความเสียหายออกมาเป็นจำนวนเงิน 500,000 บาท ผู้เอาประกันภัยบ้านหลังดังกล่าวจะได้เงินค่าสินไหมทดแทนตามที่เสียหายจริงคือ 500,000 บาท ถ้าเพลิงไหม้เสียหายทั้งหมดหรือทั้งหลัง บริษัทประกันภัยจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนเท่ากับจำนวนทุนที่เอาประกันภัยไว้คือ 1 ล้านบาท

แนวคิดนี้เป็นการเป็นการป้องกันมิให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์หวังผลกำไรจากการเกิดเหตุที่เอาประกันภัยไว้ จึงกำหนดให้ผู้รับประกันภัย ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น และป้องกันไม่ให้เกิดภัยขึ้นเพราะความไม่ซื่อสัตย์ของผู้เอาประกันภัย ซึ่งหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 ที่บัญญัติว่า “ผู้รับประกันภัยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน” ดังนี้คือ

1. เพื่อจำนวนวินาศภัย อันแท้จริง
2. เพื่อความบุบสลาย อันเกิดแก่ ทรัพย์สิน ซึ่งได้เอาประกันภัยไว้ เพราะได้จัดการตามสมควร เพื่อป้องกัน ความวินาศภัย
3. เพื่อบรรดาค่าใช้จ่าย อันสมควร ซึ่งได้เสียไป เพื่อรักษา ทรัพย์สิน ซึ่งเอาประกันภัยไว้ นั้น มิให้วินาศ

อันจำนวนวินาศภัยจริงนั้น ท่านให้ตีราคา ณ สถานที่ และ ในเวลา ซึ่งเหตุวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้น อนึ่ง จำนวนเงิน ซึ่ง ได้เอาประกันภัยไว้ นั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นหลักประมาณ อันถูกต้อง ในการตีราคา เช่นว่านั้น

การชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริงนี้ยึดหลักปฏิบัติเพื่อให้ผู้เอาประกันภัยกลับคืนสู่สถานะเดิมเหมือนเมื่อก่อนเกิดวินาศภัยโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้โดยวิธีการดังนี้

1. การจ่ายเป็นตัวเงิน (Cash Payment) วิธีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินนี้เป็นวิธีที่ง่ายที่สุดและก่อให้เกิดสภาพคล่อง
2. การซ่อมแซม (Repair) วิธีนี้จะเหมาะในกรณีที่เกิดความเสียหายเพียงบางส่วนและอยู่ในวิสัยที่จะซ่อมแซมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้
3. การหาของมาทดแทน (Replacement) เป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับประกันภัยจะต้องหาสิ่งที่เป็นชนิด ประเภท และคุณภาพเดียวกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัยมาทดแทนให้ โดยจะไม่จ่ายเป็นตัวเงินให้ผู้เอาประกันภัยไปหาซื้อเองหรือไม่ซ่อมแซมให้ เพราะทรัพย์สินที่เอาประกันภัยชนิดนั้นอาจเป็นทรัพย์สินที่โดยสภาพของการใช้สอยไม่สามารถซ่อมแซมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้วิธีนี้มักใช้กับสังหาริมทรัพย์

4. การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Reinstatement) การจ่ายค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีนี้เป็นการทำให้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้กลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนก่อนเกิดวินาศภัย ซึ่งไม่สามารถกระทำได้โดยวิธีซ่อมแซมหรือหาของทดแทน เช่น โรงงานถูกเพลิงไหม้หรือระเบิดเสียหายทั้งหมด ผู้รับประกันภัยจะก่อสร้างโรงงานนั้นขึ้นใหม่ เพื่อให้โรงงานนั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้เหมือนเดิม

หมายเหตุ :- หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริงนี้เป็นหลักชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันวินาศภัย ไม่สามารถนำมาใช้กับการประกันชีวิตได้

2.4.4 หลักการรับช่วงสิทธิ (Principle of Subrogation)

หมายถึง การกำหนดสิทธิของบริษัทประกันภัยว่าจะสามารถรับช่วงสิทธิที่พึงของผู้อเอาประกันภัยที่จะเรียกร้องเงินชดใช้จากบุคคลภายนอกหรือบุคคลที่ 3 ผู้ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือวัตถุที่ได้เอาประกันภัยไว้ เมื่อบริษัทประกันภัยได้จ่ายเงินค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริงให้แก่ผู้อเอาประกันภัย หลักที่กำหนดว่าผู้รับประกันภัยและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นต้องเป็นการกระทำของบุคคลภายนอก

ตัวอย่างเช่น

การที่รถของนาย ก. ซึ่งทำประกันภัยรถยนต์ชั้น 1 ไว้กับ บริษัทประกันภัย A ถูกรถของนาย ข. ชนท้ายได้รับความเสียหาย ภายหลังจากที่บริษัทประกันภัย A ได้ดำเนินการซ่อมแซมรถของนาย ก. ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมแล้ว

บริษัทประกันภัย A จะรับช่วงสิทธิจากนาย ก. ไปเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนคืนจากนาย ข. ซึ่งเป็นผู้ละเมิดขับรถมาชนท้ายรถของนาย ก. จนได้รับความเสียหาย หรือถ้าหากนาย ข. ทำประกันภัยรถยนต์ไว้กับบริษัทประกันภัย B บริษัทประกันภัย A ก็จะสามารถรับช่วงสิทธิจากนาย ก. ไปเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนคืนจาก บริษัทประกันภัย B ได้โดยตรง

การจำแนกหลักในการรับช่วงสิทธิ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. การรับช่วงสิทธิในค่าเสียหายที่บริษัทประกันภัยได้จ่ายไป

การพิจารณาการรับช่วงสิทธิในกรณีนี้มีลักษณะทั้ง 3 ประการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 มีดังนี้

- 1) ต้องเป็นการประกันวินาศภัย
- 2) วินาศภัยนั้นเกิดจากการกระทำของบุคคลภายนอก
- 3) บริษัทประกันวินาศภัยได้จ่ายเงินค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง

ให้แก่ผู้อเอาประกันภัยแล้ว

หลักนี้ใช้สำหรับในกรณีที่บุคคลภายนอกหรือบุคคลที่ 3 เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้เอาประกันวินาศภัยโดยเฉพาะ

หลักการรับช่วงสิทธิได้ถูกบัญญัติขึ้น เพื่อให้มีความสัมพันธ์กับหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง เพื่อให้บุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้ก่อวินาศภัยนั้นต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนได้กระทำขึ้นตามกฎหมาย และเพื่อให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ที่ได้รับค่าสินไหมทดแทนไปตามค่าเสียหายที่แท้จริงแล้วไม่สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจำนวนนั้นจากบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้ก่อความเสียหายได้อีก เพราะสิทธิดังกล่าวผู้รับประกันภัยได้รับช่วงไปแล้วตามกฎหมาย ผู้เอาประกันภัยจะเรียกร้องค่าเสียหายจำนวนเดียวกันทั้งจากผู้ก่อวินาศภัยและผู้รับประกันภัยไม่ได้ และไม่ว่ากรณีใดผู้รับประกันภัยจะรับช่วงสิทธิเกินกว่าจำนวนที่ตนจ่ายค่าสินไหมทดแทนไปไม่ได้

วินาศภัยที่อยู่ในความรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยนั้น มีทั้งกรณีที่เกิดขึ้นด้วยการกระทำของมนุษย์ และกรณีที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการกระทำของมนุษย์ เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว ไฟป่า อุทกภัย วัตภัย เป็นต้น แต่การรับช่วงสิทธิจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเป็นวินาศภัยที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เท่านั้น และผู้ก่อให้เกิดวินาศภัยนั้นจะต้องไม่ใช่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์เพราะการเกิดวินาศภัยด้วยความทุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ถือว่าเป็นสภาวะภัยทางศีลธรรมที่ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยอยู่แล้ว

จากกรณีดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักการรับช่วงสิทธิกับหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การที่ผู้รับประกันภัยจะรับช่วงสิทธิจากการจ่ายค่าสินไหมทดแทนของตนได้ ต้องเป็นการจ่ายค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาเกิดวินาศภัยที่อยู่ในความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยเท่านั้น การจ่ายค่าสินไหมทดแทนโดยสำคัญคิดว่าตนมีความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย เช่น สำคัญว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในวัตถุที่เอาประกันภัย ในขณะที่เกิดวินาศภัยหรือโดยสำคัญคิดว่ากรรมกรมีประกันภัยมีผลใช้บังคับในขณะที่เกิดวินาศภัยก็ดี ผู้รับประกันภัยไม่มีสิทธิรับช่วงสิทธิจากผู้เอาประกันภัย อย่างไรก็ตามการเกิดวินาศภัยในบางกรณีมีปัญหาว่าอยู่ในความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยหรือไม่ ซึ่งการจะตีความให้ยุติผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยไม่ประสงค์จะทำเช่นนี้ จึงตกลงจ่ายเงินจำนวนหนึ่งซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า “สินไหมกรุณา (Ex-Gratia Payment)”¹² ให้ผู้เอาประกันภัยรับไปบรรเทาความเสียหายนั้น ผู้รับประกันภัยย่อมไม่ได้รับช่วงสิทธิตามกฎหมาย

¹² สิทธิโชค ศรีเจริญ ก เล่มเดิม.

ฉะนั้น ในการประกันวินาศภัยถ้าบริษัทประกันภัยได้จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้วเป็นจำนวนเท่าใด หากภัยนั้นเกิดจากการก่อขึ้นของบุคคลภายนอกแล้ว บริษัทประกันภัยก็ได้รับช่วงสิทธิไล่เบี้ยเอาเงินจำนวนที่จ่ายไปแล้วนั้นคืนจากบุคคลภายนอกได้

2. การรับช่วงสิทธิในซากทรัพย์

การรับช่วงสิทธิในซากทรัพย์จะเกิดขึ้นเฉพาะในการประกันวินาศภัยเท่านั้นซึ่งภายหลังเกิดภัยขึ้นมาแล้วทำให้เกิดความเสียหายมีซากทรัพย์สินเหลือซึ่งยังมีราคาค่างวดอยู่บ้างเช่นเครื่องจักรของโรงงานที่ถูกเพลิงไหม้กลายเป็นซากเครื่องจักรใช้งานไม่ได้ อีก อิฐหักซากปูนโครงสร้างเหล็กของอาคาร ตัวตึกที่ถูกเพลิงไหม้ ซากรถยนต์ที่พังยับเยิน ซากเรืออับปางที่อาจกู้คืนมาได้เหล่านี้ก็อาจมีราคาที่เป็นมูลค่าได้ทั้งนั้น

ตัวอย่างเช่น

กรณีที่ผู้เอาประกันภัยทำประกันภัยรถยนต์ชั้น 1 วันที่ทำประกันภัยทุนประกันภัยของรถยนต์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ของราคารถ ณ วันที่ทำประกันภัย หากเกิดความเสียหายกับตัวรถ บริษัทผู้รับประกันภัยจ่ายตามทุนประกันไปแล้ว ผู้เอาประกันภัยต้องโอนกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของรถให้กับบริษัทผู้รับประกันภัย

หากในกรณีที่รับประกันภัยต่ำกว่าร้อยละ 80 ของราคารถ ณ วันที่ทำประกันภัยหากเกิดความเสียหายกับตัวรถบริษัทผู้รับประกันภัยจ่ายตามทุนประกันภัยไปแล้วผู้เอาประกันภัยไม่ต้องโอนกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของรถให้กับบริษัทผู้รับประกันภัย

หมายเหตุ :- หลักการรับช่วงสิทธิ เป็นหลักชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันวินาศภัย ไม่สามารถนำมาใช้กับการประกันชีวิตได้เพราะสัญญาประกันชีวิตไม่ใช่สัญญาชดใช้ค่าเสียหายตามที่เกิดขึ้นจริง หากความตายเกิดจากการกระทำของบุคคลภายนอกหรือบุคคลที่ 3 กฎหมายให้ถือสิทธิเป็นของผู้รับประโยชน์หรือทายาทของผู้เอาประกันชีวิตที่จะไล่เบี้ยเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลภายนอกนั้นได้อีกด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 896 หลังจากได้รับเงินค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันชีวิต ผู้รับประโยชน์หรือทายาทของผู้เอาประกันชีวิตสามารถเรียกร้องได้ทั้ง 2 ทาง ดังนั้นหลักการรับช่วงสิทธิจึงไม่มีในกรณีการประกันชีวิต

2.4.5 หลักการเฉลี่ย (Principle of Contribution)

หลักการนี้เป็นหลักการที่สืบเนื่องมาจากหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามจริง และหลักการรับช่วงสิทธิ ของสัญญาประกันวินาศภัยที่ได้กล่าวไว้ในครั้งที่แล้ว ซึ่งจะใช้กับการประกันภัยที่มีผู้รับประกันภัยมากกว่า 1 ราย ในวัตถุที่เอาประกันภัยอันเดียวกันในความเสี่ยงภัยเดียวกัน และในส่วนได้เสียอันเดียวกัน ผู้รับประกันภัยแต่ละรายก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหม

ทดแทนแก่ผู้เอาประกันภัยจากภัยที่เกิดขึ้นตามอัตราส่วน ของสัญญาประกันภัยแต่ละฉบับ ผู้รับประกันภัยรายใด ที่ชำระค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยของตนไปมากกว่า อัตราส่วนที่จะต้องจ่ายสำหรับวินาศภัยที่มีผู้รับประกันภัยหลายรายนั้นก็สามารรถ จะเรียกร้องส่วนที่ตนจ่ายเกินอัตราส่วนของผู้รับประกันภัยรายอื่น ๆ โดยการเข้ารับช่วงสิทธิจากผู้เอาประกันภัย

หลักการอีกประการหนึ่ง คือหากผู้เอาประกันภัยมีการทำสัญญาประกันภัยกับผู้รับประกันภัย 2 ราย หรือมากกว่านั้น เพื่อวินาศภัยอันเดียวกัน และมีจำนวนทุนประกันภัยรวมกันทั้งหมดมากกว่าจำนวนมูลค่าทรัพย์สินนั้นแล้ว ตามกฎหมายระบุว่าผู้รับประโยชน์ หรือผู้เอาประกันภัย จะได้รับชำระค่าสินไหมทดแทนเพียงเสมอ หรือเท่ากับจำนวนที่เสียหายจริงเท่านั้น เพื่อไม่ให้ผู้เอาประกันภัยได้กำไรจากการประกันภัย และผู้รับประกันภัยแต่ละรายก็ต้องชดใช้จำนวนค่าสินไหมทดแทนแบ่งตามอัตราส่วนเล็กน้อย ตามจำนวนทุนประกันภัยของแต่ละรายรับประกันไว้

สาระสำคัญหลักการเฉลี่ยความเสียหาย จะเกิดขึ้นต้องประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

1. มีกรมธรรม์ประกันวินาศภัยสองฉบับหรือมากกว่านั้น (Two or more policies) ตามหลักสากลแล้วหากมีสัญญาประกันภัยมากกว่าหนึ่งฉบับ ผู้รับประกันภัยทุกรายจะต้องเฉลี่ยค่าสินไหมทดแทนตามอัตราส่วนกับจำนวนทุนประกันภัยของแต่ละรายไม่ว่าจะรับประกันภัยไว้พร้อมกันหรือไม่

หากแต่ว่ากันตามกฎหมายไทยแล้ว หลักการนี้จะใช้ได้เฉพาะกรณีที่มีการทำสัญญาประกันภัยพร้อมกันเท่านั้น เพราะถ้ามีการทำสัญญาประกันภัยต่างวันกันแล้วผู้รับประกันภัยรายแรกจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก่อนจนกว่าจะครบความรับผิดชอบของตน หากยังไม่ครบกับความเสียหายที่แท้จริงแล้ว ผู้รับประกันภัยรายต่อมาก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมจนครบความคุ้มครองของตนมีข้อสังเกตว่ากฎหมายไทยให้ใช้คำว่าสัญญาประกันภัยไม่ใช่กรมธรรม์ประกันภัย

ดังนั้น จึงยึดเอาวันทำสัญญาประกันภัยเป็นหลัก ไม่ใช่วันที่ออกกรมธรรม์ประกันภัย ในการตีความว่าผู้รับประกันภัยรายใดต้องรับผิดชอบเป็นรายแรก

ตัวอย่าง การประกันภัยทรัพย์สินเท่ากับมูลค่าที่แท้จริงโดยทำประกันมากกว่าหนึ่งบริษัท เช่นนาย ก. ได้นำบ้านซึ่งมีมูลค่า 600,000 บาท ไปประกันอสังหาริมทรัพย์กับบริษัทประกันภัย 3 ราย โดยทำประกันไว้กับบริษัทต่าง ๆ ดังนี้

บริษัท ก. ทุนประกันเท่ากับ 180,000 บาท

บริษัท ข. ทุนประกันเท่ากับ 160,000 บาท

บริษัท ค. ทุนประกันเท่ากับ 260,000 บาท

เมื่อบ้านเกิดความเสียหายแต่ละรายจะต้องเฉลี่ยความรับผิดชอบตามสัดส่วนที่รับประกันไว้ดังนี้

$$\text{วงเงินที่แต่ละบริษัทจะต้องร่วมเฉลี่ย} = \frac{\text{มูลค่าที่เอาประกัน} \times \text{ความเสียหาย}}{\text{มูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สิน}}$$

$$\text{บริษัท ก. รับผิดชอบเท่ากับ } \frac{180,000 \times 600,000}{600,000} = 180,000 \text{ บาท}$$

$$\text{บริษัท ข. รับผิดชอบเท่ากับ } \frac{160,000 \times 600,000}{600,000} = 160,000 \text{ บาท}$$

$$\text{บริษัท ค. รับผิดชอบเท่ากับ } \frac{160,000 \times 600,000}{600,000} = 260,000 \text{ บาท}$$

ตัวอย่าง การประกันภัยทรัพย์สินเท่ากับมูลค่าที่แท้จริงโดยทำประกันมากกว่าหนึ่งบริษัทและมีการทำสัญญาประกันภัยต่างวันกัน กฎหมายระบุว่าบริษัทแรกต้องจ่ายก่อนถ้าไม่พอจึงจะเรียกจากบริษัทลำดับถัดไปจนกว่าจะคุ้มครองความเสียหาย

นาย ก. ได้นำบ้านซึ่งมีมูลค่า 600,000 บาท ไปประกันอัคคีภัยไว้กับบริษัทประกันภัย 3 ราย โดยทำประกันไว้กับบริษัทต่าง ๆ ดังนี้

1 ม.ค. 51 ประกันไว้กับบริษัท ก. ทุนประกันเท่ากับ 300,000 บาท

1 เม.ย. 51 ประกันไว้กับบริษัท ข. ทุนประกันเท่ากับ 200,000 บาท

1 พ.ค. 51 ประกันไว้กับบริษัท ค. ทุนประกันเท่ากับ 100,000 บาท

ต่อมาเกิดความเสียหายบางส่วนคิดเป็นมูลค่า 550,000 บาท ดังนั้น

บริษัท ก. รับผิดชอบ 300,000 บาท

บริษัท ข. รับผิดชอบ 200,000 บาท

บริษัท ค. รับผิดชอบ 50,000 บาท

2. กรรมธรรม์ประกันภัยเหล่านั้นต้องคุ้มครองส่วนได้เสียอันเดียวกัน (Same Interest)

หมายถึง ส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยจะต้องเป็นอันเดียวกัน เช่น เจ้าของบ้านประกันอัคคีภัยบ้านของตนหลังหนึ่งไว้กับบริษัทประกันภัย A จำนวนทุนประกัน 1,000,000 บาท ในขณะที่ผู้เช่าก็ทำประกันอัคคีภัยบ้านหลังเดียวกันนั้นกับบริษัทประกันภัย B อีก จำนวนทุนประกัน 500,000 บาท เช่นกัน โดยที่ทั้งคู่ต่างก็มีส่วนได้เสียในตัวบ้านหลังเดียวกัน

3. ธรรมเนียมประกันภัยเหล่านั้นต้องคุ้มครองภัยชนิดเดียวกัน (Same Peril) หมายถึง วิชาภัยที่ระบุให้คุ้มครองในสัญญาประกันภัยทุกฉบับ จะต้องเป็นวิชาภัยเดียวกัน เช่น ธรรมเนียม อักคีภัยให้ความคุ้มครองไฟไหม้ ฟ้าผ่า ภัยระเบิด ก็จะต้องเป็นธรรมเนียมประกันอักคีภัยเช่นเดียวกัน นี้ทุกธรรมเนียม

4. ธรรมเนียมประกันภัยเหล่านั้นคุ้มครองวัตถุที่เอาประกันภัยเดียวกัน (Same Peril) หมายถึง วัตถุที่เอาประกันภัยต้องเป็นวัตถุอันเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงว่าเป็นการประกันภัย ทรัพย์สินหรือไม่ เนื่องจากธรรมเนียมประกันภัยความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก ซึ่งมีวัตถุที่เอาประกันภัยเป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายก็อยู่ในหลักเกณฑ์ข้อนี้ด้วย

5. ธรรมเนียมแต่ละฉบับจะต้องมีผลบังคับอยู่ในขณะเกิดวินาศภัยขึ้น ธรรมเนียมแต่ละฉบับนั้นจะต้องมีผลความคุ้มครองหรือมีผลบังคับได้ในขณะเกิดวินาศภัยขึ้น โดยไม่หมดอายุหรือ ถูกบอกเลิกเป็นโมฆะ

หมายเหตุ ; - อย่างไรก็ตามหลักการเจตนาจะไม่นำมาใช้กับสัญญาประกันภัยบางประเภท เช่น การประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคล หรือการประกันชีวิต ไม่ว่าผู้เอาประกันภัย จะประกันภัยไว้กี่รายก็ตาม สัญญาประกันภัยทุกฉบับที่ทำไว้ก็ต้องชำระค่าสินไหมทดแทนตาม ความเสียหายที่แท้จริง หรือตามทุนประกันภัย ทั้งนี้เนื่องจากชีวิต หรืออวัยวะของมนุษย์ไม่สามารถ ตีราคาได้ จึงไม่ถือว่าได้ส่วนเกินหรือกำไรจากสัญญาประกันภัยแต่อย่างใด

2.4.6 หลักสาเหตุใกล้ชิด (Principle of Proximate Cause)

เป็นหลักซึ่งกำหนดให้ผู้รับประกันภัยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากความเสียหายที่เกิดจากสาเหตุใกล้ชิดกับภัยที่ทำประกันภัยไว้

สาเหตุใกล้ชิด คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นต่อเนื่องโดยไม่ขาดตอน (Unbroken chain of events) และเป็นผลโดยตรงจากภัยที่ได้รับไว้ในสัญญาประกันภัยเป็นหลักการประกันภัยหลักการ สำคัญประการหนึ่งของสาเหตุใกล้ชิด คือ ความเสียหาย หรือสูญเสียที่เกิดขึ้นจากวินาศภัยใดๆ จะ ได้รับความคุ้มครองตามธรรมเนียม หรือสัญญาประกันภัยก็ต่อเมื่อ สาเหตุที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย หรือเสียหายนั้นเป็นสาเหตุที่ใกล้ชิด หรือใกล้เคียงที่สุดกับภัยที่ได้รับความคุ้มครองตามธรรมเนียม ประกันภัย ความเสียหายหรือวินาศภัยที่เกิดกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ในทางปฏิบัติ จะมีปัญหาการตีความค่อนข้างมาก เนื่องจากความเสียหาย หรือสูญเสียของทรัพย์สินจากวินาศภัย ต่างๆ นั้น บ่อยครั้งที่ไม่เกิดเหตุการณ์หรือสาเหตุเดียวแต่จะมีเหตุการณ์หรือสาเหตุอื่นมาแทรก ซ้อน หรือบรรจบกันหลายประการ

ตัวอย่างเช่น

กรณีที่ 1 ผู้เอาประกันภัยได้ประกันภัยอุบัติเหตุพร้อมทั้งประกันภัยรถยนต์ไว้ ต่อมาเกิดอุบัติเหตุรถตกข้างทางทำให้รถเสียหาย และผู้เอาประกันภัยบาดเจ็บไม่สามารถเดินได้ จึงต้องนอนอยู่ที่เกิดเหตุเพื่อรอความช่วยเหลือ ปรากฏว่าที่เกิดเหตุอยู่ห่างไกลชุมชน ไม่มีผู้มาพบเห็นประกอบกับเป็นเวลากลางคืนที่อากาศหนาวเย็นมาก ผู้เอาประกันภัยทนความหนาวไม่ได้ถึงแก่ความตาย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์เดียวต่อเนื่องโดยตลอด โดยไม่มีเหตุการณ์อื่นเข้ามาแทรก

ฉะนั้น กรมธรรม์ประกันประกันอุบัติเหตุให้ความคุ้มครองความเสียหายชีวิตของผู้เอาประกันภัย แม้ว่าเขาจะเสียชีวิตเพราะความหนาวก็ตาม แต่ก็มีสาเหตุโดยตรงมาจากอุบัติเหตุรถตกข้างทาง ในขณะที่กรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์ก็ให้ความคุ้มครองการเสียชีวิตอีกเช่นกัน

กรณีที่ 2 ผู้เอาประกันภัยเกิดอุบัติเหตุในทำนองเดียวกันคือรถตกถนน ได้รับบาดเจ็บแต่มีคนผ่านมาพบเข้าจึงนำส่งโรงพยาบาล เพื่อให้หมอทำการรักษา แต่ปรากฏว่าหมอให้ยาผิดพลาดหรืออาจจะติดเชื้อหัวดมรณะจากคนไข้ในโรงพยาบาล ทำให้ผู้เอาประกันภัยเสียชีวิต ในกรณีนี้กรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุหรือกรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์ จะไม่คุ้มครองการเสียชีวิตของผู้เอาประกันภัย

เนื่องจากผู้เอาประกันภัยไม่ได้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุรถตกถนน แต่เสียชีวิตจากความบกพร่องของแพทย์ จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ไม่ได้เกิดต่อเนื่องกัน โดยมีปัจจัยหรือสาเหตุอื่นมากแทรกแซงก่อน คือการทำงานบกพร่องของแพทย์ หรือการติดเชื้อในหัวดมนั้นเอง

กรณีที่ 3 เกิดเพลิงไหม้บ้านหลังหนึ่งพนักงานดับเพลิงต้องฉีดน้ำสกัดไฟยังบ้านที่อยู่ข้างเคียงซึ่งได้ทำประกันอัคคีภัยไว้ เพื่อไม่ให้ไฟลุกลามมาไหม้ทำให้ทรัพย์สินในบ้านนั้นได้รับความเสียหาย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าความเสียหายเกิดจากการฉีดน้ำเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องที่ไม่ขาดตอนและเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากเพลิงไหม้

ดังนั้น บริษัทประกันภัยจึงต้องชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวให้แก่ผู้เอาประกันภัย

กรณีที่ 4 บ้านหลังหนึ่งเกิดเพลิงไหม้และซากกำแพงถูกทิ้งไว้ต่อจากนั้น 7 วันหลังจากเกิดเพลิงไหม้ ได้เกิดพายุที่รุนแรงเป็นเหตุให้กำแพงล้มลงทับทรัพย์สินของผู้เอาประกันภัย

เหตุการณ์นี้ บริษัทประกันภัยต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้อันเนื่องมาจากการเกิดเหตุนี้มาจากเหตุที่ใกล้ชิดคือเกิดจากเพลิงไหม้มิใช่เกิดจากลมพายุ

สาระสำคัญของหลักสาเหตุใกล้ชิด ซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมีดังนี้

1. ภัยที่รับประกันไว้จะต้องเกิดขึ้นอย่างแท้จริง
2. ความเสียหายอื่นใดที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัย นอกจากภัยที่รับประกันไว้แล้ว หากเกิดจากความพยายามปกป้องความเสียหายที่ย่อมจะได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น เกิดไฟไหม้ขึ้น แต่สินค้าที่เอาประกันภัยเสียหายจากน้ำที่ใช้ในการฉีดดับเพลิงก็จะได้รับการชดเชยค่าสินไหมด้วยเช่นกัน เนื่องจากการฉีดน้ำดับเพลิงนั้นเป็นสาเหตุใกล้ชิดจากไฟไหม้ และเป็นความพยายามที่จะป้องกันความเสียหายจากไฟไหม้นั้น
3. เป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันโดยไม่ขาดตอนและไม่มีเหตุการณ์อื่นใดเข้ามาแทรก ทำให้ขาดตอนหรือสะดุดลง ดังเช่นตัวอย่างข้างต้น หากระหว่างเกิดเหตุไฟไหม้ปรากฏว่าทรัพย์สินบางอย่างถูกขโมยไป ก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองเนื่องจากไม่ใช่สาเหตุใกล้ชิด คือ ไฟไหม้แต่เป็นเหตุการณ์อื่น คือ เกิดจากคนมาลักทรัพย์
4. ในกรณีที่มีภัยหลายชนิดเกิดขึ้นไม่พร้อมกัน ภัยชนิดแรกไม่ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายมากหรือน้อยจะต้องเป็นสาเหตุใกล้ชิด แม้ว่าภัยที่มาทีหลังจะทำให้เกิดความเสียหายกับวัตถุที่เอาประกันมากกว่าก็ตาม¹³

2.5 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)¹⁴

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เป็นรูปแบบการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ที่มีมาย้อนอดีตไปในยุคกลางของอังกฤษ โดยเป็นกระบวนการพิจารณาในศาลเอควิตี้ และมีการนำไปใช้และพัฒนาจนประสบความสำเร็จในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีการกำหนดหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ใน Rule 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับคดีเรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนและคดีที่ขอให้ศาลสั่งห้ามกระทำการ ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกานี้ มีอิทธิพลแพร่หลายไปในประเทศกลุ่ม Common Law เช่น แคนาดา ออสเตรเลีย และประเทศในกลุ่ม Civil Law เช่น จีน อินเดีย

หลักการสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

¹³ National Learning Corporation. (1998). *Risk and Insurance U.S.A* William D. Winter. (1952). *Marine Insurance Its Principle and Practice* (3rd ed.) U.S.A. McGRAW-HILL Book.

¹⁴ วิษั จีระแพทย์. (ม.ป.ป.). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม*.

2.5.1 ความเหมือนกันของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของโจทก์เองและสมาชิกกลุ่ม

ความเหมือนกันของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งที่จะร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นั้นจะต้องปรากฏว่ามีกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีความเสียหายที่ต่างกันก็ตาม ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบได้ดังนี้

1. สิทธิอย่างเดียวกันที่มาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน

ตัวอย่างเช่น การจำหน่ายยาที่บกพร่องและมีผลข้างเคียงในตลาดมาเป็นระยะเวลา 4 ปี โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงตัวยาและสูตรยาแต่อย่างใด เมื่อผู้ขายได้รับผลกระทบจากความบกพร่องของยานั้นก็เกิดสิทธิที่จะเรียกร้องความเสียหายจากข้อเท็จจริงที่จำเลยได้จำหน่ายยาดังกล่าว ลักษณะของสิทธิที่เกิดขึ้นนี้แม้ผู้เสียหายจะได้ซื้อยามาในระยะเวลาที่แตกต่างกัน และซื้อยาจากสถานที่ต่างกันก็ตามแต่ก็ยังถือได้ว่าสิทธิเรียกร้องความเสียหายนั้นเป็นสิทธิเดียวกัน ที่มีข้อเท็จจริงเดียวกัน และเป็นสิทธิที่อาศัยหลักกฎหมายเดียวกัน

แต่อย่างไรก็ตามหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ได้มีการปรับเปลี่ยนตัวยาและสูตรยาจากเดิมออกไป ซึ่งกรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่ม เนื่องจากกลุ่มบุคคลนั้นจะต้องมีสิทธิเรียกร้องอย่างเดียวกันที่มาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน

2. ลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้จะมีลักษณะความเสียหายแตกต่างกัน

ตัวอย่างเช่น การที่โรงงานปล่อยสารพิษลงสู่น้ำลำธาร เป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อเรื่องเดียว ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีลักษณะเฉพาะจากการที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน แม้ว่าจะความเสียหายที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล เช่น บางคนอาจได้รับความเสียหายทางร่างกาย บางคนอาจได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติเรื่องนี้ก็ถือว่าลักษณะของกลุ่มยังคงเหมือนเดิม และผู้เสียหายก็ยังคงถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

2.5.2 ผลของคำพิพากษา

ผลของคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งเป็นการยกเว้นหลักคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความ ตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2.5.3 การออกจากกลุ่ม

แม้จะมีการกำหนดความหมายของผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกกลุ่ม และจะต้องผูกพันตามคำพิพากษาตามคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มก็ตาม แต่สมาชิกกลุ่มก็มีสิทธิแสดงเจตนาต่อศาลในการขอยกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม และไม่ประสงค์จะผูกพันตามคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยต้องการที่จะฟ้องคดีด้วยตนเองได้

2.5.4 การถอนฟ้อง

หลักการถอนฟ้องของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น กำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลเป็นผู้พิจารณาในทุกกรณีว่าสมควรอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือไม่ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มเป็นสำคัญ และต้องมีการแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบเพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีโอกาสคัดค้าน เพราะถ้าปล่อยให้โจทก์ถอนฟ้องตามหลักกฎหมายทั่วไป โจทก์อาจอาศัยการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้กับตน เมื่อจำเลยยอมชดใช้ค่าเสียหายก็ขอลงคำฟ้อง ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่มที่เป็นบุคคลจำนวนมากได้

2.5.5 โจทก์ผู้แทนกลุ่มและทนายความโจทก์

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์และทนายความโจทก์จะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการดำเนินคดี ดังนั้น โจทก์และทนายความโจทก์จะต้องมีคุณสมบัติที่จะทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม โดยศาลจะต้องคัดเลือกผู้ที่จะเป็นโจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์อย่างละเอียดรอบคอบ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นจะมีข้อดีอยู่หลายประการคือ ทำให้ประชาชนที่มีส่วนได้เสียอาจได้รับความคุ้มครองโดยไม่ต้องเข้ามาในคดีด้วยตนเองอย่างคดีสามัญ และไม่มีการดำเนินคดีซ้ำซ้อนในเรื่องเดียวกันหลายครั้ง ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายทั้งในส่วนของภาครัฐและประชาชนคำวินิจฉัยในเรื่องเดียวกันมีความเป็นเอกภาพ ทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การดำเนินคดีแบบกลุ่มก็มีข้อเสียอยู่เช่นกัน กล่าวคือ วิธีการกำหนดสมาชิกของกลุ่มบางกรณีทำได้ยาก การบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่มอาจไม่ทั่วถึงทำให้ผู้เสียหายบางส่วนไม่ได้รับการคุ้มครองซึ่งอาจมีผลเสียต่อสมาชิกกลุ่มได้ รวมทั้งการบังคับคดีในประเภทนี้มีความยุ่งยาก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก และจำนวนเงินหรือทรัพย์สินที่มีอยู่อย่างจำกัด

2.6 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย¹⁵

2.6.1 บทบาทหน้าที่

1. กำกับ ดูแล สาขาบริษัทประกันภัย ให้ดำเนินการเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งตรวจสอบให้มีการจ่ายเงินตาม สัญญาประกันภัยให้ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

2. กำกับ ดูแล ตัวแทนและนายหน้าประกันภัย ให้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดรวมทั้งควบคุมจรรยาบรรณตัวแทนและนายหน้าประกันภัย

3. ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยแก้ไขปัญหามหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทประกันภัย ผู้เอาประกันภัย ผู้ประสบภัย และผู้เกี่ยวข้อง

4. พิจารณาใกล้เคียง ประนีประนอม และวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับการประกันภัย

5. บริหารเงินกองทุนทดแทนผู้ประสบภัยในส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบ

6. จัดสอบความรู้ตัวแทน - นายหน้าประกันภัย เพื่อขอรับใบอนุญาต

7. ต่ออายุใบอนุญาตการเป็นตัวแทน และนายหน้าประกันภัยทุกประเภท

8. ตรวจสอบและประเมินราคา อสังหาริมทรัพย์ที่เอาประกันภัย รวมทั้งอสังหาริมทรัพย์ที่ใช้เป็นการประกันการกู้ยืมของบริษัทประกันภัยอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากกรมการประกันภัย

2.6.2 บทบาทขององค์กร

ธุรกิจ ประกันภัยนับว่าเป็นธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมสวัสดิการและคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน เนื่องด้วยประกันภัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างหลักประกันความมั่นคงและช่วยบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายทางการเงินการการเสี่ยงภัยต่าง ๆ ให้กับบุคคลและครอบครัว และธุรกิจการค้าการลงทุนทุกสาขา

จากบทบาทสำคัญของ ประกันภัยดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยจึงมีภารกิจอัน สำคัญยิ่งที่ต้องเข้าไปมีบทบาทในการ

1. พัฒนาธุรกิจประกันภัยให้มีศักยภาพและขีดความสามารถพร้อมแข่งขัน

2. ส่งเสริมสนับสนุนให้ธุรกิจประกันภัยมีบทบาทสร้างเสริมความแข็งแกร่งให้ระบบเศรษฐกิจ สังคม ของประเทศ และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

3. สร้างความเข้มแข็งและพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน ผู้มีสิทธิประโยชน์ตามสัญญาประกันภัย

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการกำกับดูแลและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย.

2.7 บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค¹⁶

2.7.1 รับเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคพิจารณาดำเนินการต่อไป ผู้บริโภคทุกท่านที่ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือได้รับอันตรายจากสินค้าหรือบริการใด สามารถร้องเรียนมาที่ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ทำเนียบรัฐบาล กทม. 10300 โดยการเขียนจดหมาย ส่งตู้ ปณ. 99 กรุงเทพฯ 10300 หรือมาด้วยตนเอง หรือโทรศัพท์ สายด่วนร้องทุกข์ โทร 1166 การร้องเรียน หรือการช่วยกันสอดส่องและแจ้งมายังสำนักงานฯ นั้นเป็นสิทธิที่ผู้บริโภคพึงทำได้ นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นเตือนผู้ประกอบการได้สำนึกและบรรเทาการเอารัดเอาเปรียบต่อผู้บริโภค และประการที่สำคัญก็คือ เป็นการให้สำนักงานฯ ทราบปัญหาของผู้บริโภคและดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในการช่วยเหลือผู้บริโภคในด้านนี้ สำนักงานฯ มี สายงานที่รับผิดชอบอยู่โดยตรงคือ กองคุ้มครองผู้บริโภคด้านโฆษณา กองคุ้มครองผู้บริโภคด้านฉลาก และ กองคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา

2.7.2 สนับสนุนหรือทำการศึกษาและวิจัยปัญหา เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคร่วมกับสถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่น เพื่อที่จะได้ดำเนินการช่วยเหลือผู้บริโภคได้ตรงกับปัญหาและความต้องการ

2.7.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ในทุกระดับการศึกษาเกี่ยวกับความปลอดภัย และอันตรายที่ได้รับจากสินค้าหรือบริการผู้บริโภคควรจะ ได้เรียนรู้ และเข้าใจปัญหาตลอดจนวิธีการป้องกันหรือหลีกเลี่ยงเพื่อที่จะได้คุ้มครองตนเอง ในเบื้องต้นก่อนนอกเหนือจากความช่วยเหลือจากรัฐบาล

¹⁶ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค.